

נתיבות ההוראה

להוצאת חידו"ת ממורינו
הגאון הגדול רבי מתתיהו דייטש שליט"א
גאב"ד רמת שלמה, ובעל נתיבות אדם

פסקי הלכות, תשובות והוראות
מאת מורינו הרב שליט"א ומרבני בית ההוראה יד הרמ"ה

פרשיות יתרו - משפטים, שבט תשפ"ד | גיליון ה'

נתיבות ההוראה

דין ברכה על שמן המעורב במים

שאלה: מה לברך על שתיית שמן וית מעורב במים או שאר משקים [שלא לצורך רפואה].
תשובה: אם רוב הוא מהמשקה, יברך ברכת שהכל. ואם רוב הוא שמן, יברך לפני זה ברכת שהכל על דבר אחר, ולא יברך על השמן.

בירור הענין: א. מקור הלכה זו הוא בגמ' (ברכות, דף לה ע"ב), אר"י אמר שמואל, וכן אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן, שמן וית מברכין עליו בורא פרי העץ. היכי דמי, אילימא דקא שתי ל' משתה, אזוקי מוקא ל' וכו', אלא דקא שתי ל' על ידי אניגרון [מין מאכל הוא ונותנים לתוכו שמן]. ומקשינן, אם כן הו"ל אניגרון עיקר ושמן מפל, ותנן זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו מפלה מברך על העיקר ופוטרי את המפלה. ומשני, הכא במאי עסקינן, בחושש בנרונו, דתניא החושש בנרונו לא יערענו בשמן תחלה אלא נותן שמן הרבה לתוך אניגרון ובלע. ומקשי גמרא, פשיטא. ומשני, מהו דתימא כיון דלרפואה קא מכיין לא לברך עליה כלל, קמ"ל כיון דאית ל' הנאה מיניה בעי לברוכי.

ב. והנה הרמב"ם (פרק ח מהל' ברכות, הל' ב) כתב וז"ל, אבל אם שתה השמן לברו, או שלא היה חושש בנרונו, מברך עליו שהכל, שהרי לא נהנה במעם השמן, עכ"ל. ותמה עלה המור (ס"ה רב) דמרימא דסוגיין במאור בהדיא דבשתי' בעיני' אזוקי מוקי ל' ולא יברך עליו כלל, ונשאר בתימה.

ומיישב הכסף משנה (שם) דברי הרמב"ם בזה"ל, ורבינו מפרש שלא אמרו אי דשתי אזוקי מוקי, אלא לאפוקי מה שאמרו שיברך עליו בורא פרי העץ, אבל כיון דאע"ג דאזוקי מוקי, מ"מ נהנה הוא, מברך שהכל, עכ"ל. והנה כי כן כתבו ליישב הב"ח והפרי חדש, ע"ש.

ולכאורה תמה, דהרי בהדיא מפורש בדברי הרמב"ם, דהא ראינן מברכין בפה"ע על השמן הוא משום שאין הנאה בשתייתו, וכדאסברא לן בהדיא, דהיינו מעמא שאין מברך על השמן אלא כששותהו לרפואה, דבלא"ה אינו נהנה ממעם השמן, וא"כ איך כתבו הפוסקים לפרש דבריו דס"ל להרמב"ם דמברך שהכל על השמן משום דאית ל' הנאה בשתייתו אפילו בשותהו לברו בלי תערוכות שאר משקים. [וכן הקשה במראה פנים על הירושלמי (פ"ו ה"א ד"ה שמן) והאריך בזה יד"ג הנר"א ברונר שליט"א בספר נתיבות הברכה (ס"ה פא), ע"ש].

והנראה בזה, דלא נחית הרמב"ם אלא למיתב לן מעמא מדוע אין ראוי לברך ברכת בפה"ע על שתיית שמן לברו, ואהא הוא דאסברא לן דמעמא הוא כיון שאינו נהנה ממעמו של השמן, ומש"ה אינו יכול לברך עליו בורא פרי העץ, והיינו דקא מרייק בלשונו הוה, דבשותה השמן לברו, הרי לא נהנה ממעם השמן. ר"ל שאינו נהנה ממעמו המיוחד של השמן, אבל עכ"פ מיהא אית ל' הנאה דעלמא מעצם שתיית השמן, דהרי שותהו לאיזה כוונה, לפיכך שפיר ס"ל דמברך עלה עכ"פ ברכת שהכל מחמת ההיא הנאה דאית ל' בעצם השתייה. וא"ש. [ומיהו במאירי בסוגיין במאור דס"ל דמברך עלה שהכל, אע"ג דלית ל' הנאה כלל, ע"ש היטב].

ג. ונחלקו רבנן קמאי להלכה בסוגיין, דהנה במור (ס"ה רב) הביא בשם ה"ר יוסף ז"ל דפירש דלאו דוקא חושש בנרונו מברך בפה"ע על השמן שמעורב במשקים, אלא ה"ה נמי אם אינו חושש בנרונו אם נותן שמן הרבה לתוך אניגרון מברך עליו בורא פרי העץ, שהרי נהנה ממנו, והגמרא אורחא דמילתא נקט דכך שותהו החושש בנרונו.

אבל בעל הלכות גדולות ס"ל שאין לו לברך אלא במיכין לרפואה ומיתהני מיניה, אבל בדליכא רפואה, אפילו נותן שמן הרבה הוי אניגרון עיקר, ואין לו לברך על השמן. ומסיק כי כן גם דעת הר"ם מרוטנבורג והרמב"ם דדווקא בשותהו לרפואה מברך עליו בפה"ע. ומיהו מסיק המור בזה, דיותר נראה הסברא לברך אף כשאינו חושש, דכיון שהוא נהנה למה לא יברך, אדרבא יותר פשוט הוא, שצריך לברך עליו כשאינו לרפואה מכהוה לרפואה.

ויסוד פלוגתתם הוא במהות ואיכות מיב השמן, דאמרינן דמויק בשתייתו, אם עכ"פ על ידי אניגרון או שאר משקין פנ הויקו ונעשה ראוי לאכילה. או גם בכך עדיין לא נעשה ראוי לאכילה, אלא על ידי שאר משקין נחלש כוהו, ולכן השותה שמן שמעורב בשאר משקין, עיקר כוונתו הוא על המשקין, ומש"ה אינו מברך עליו כופה"ע. דעת הר"י והמור כוונתא קמא, דהאניגרון מסיר המויק מהשמן, ונעשה טוב וראוי, ולכן אם השמן הוא רוב, מברכין עליו בורא פרה"ע, דנהנה הוא מהשמן, ודעתו עלייהו.

אבל דעת הבה"ג והרמב"ם כוונתא בתרא, דאף על ידי תערוכות באניגרון או שאר משקים אכתי לא הוסר הויקו, ומש"ה אינו מברך על השמן אלא על המשקים. וזל כששותהו כן לצורך רפואה, דאז מיתהני מן השמן, שמועיל לרפואתו, ולכן לכו"ע מברך עליו ברכתו.

תוכן הענינים

ד"ת ממורינו הרב שליט"א:

'נתיבות ההוראה': ברכה על שמן מעורב במים
'נתיבות ההלכה למעשה': הגומל, זדקה בחלום, מעשר
'נתיבות הש"ס': לימוד הלכות מאליהו הנביא זכור לטוב
'נתיבות רבותינו': תפילה

ד"ת מרבני בית ההוראה:

א. קיבלה ע"ע לקבל שבת 10 דק' קודם הזמן, חזרה מקבלתה
ב. שמפו שמדביק את הקשקשים לעור, לענין חציצה

נתיבות ההלכה למעשה

תשובות הצרות, והוראות למעשה

ברכת הגומל לא' שזרקו עליו בקבוק תבערה
שאלה: א' נסע ברכבו ולפתע זרקו עליו בקבוק תבערה, ואיתרחיש ל' ניסא שהבקבוק נפל על הרכב אך המשך במעופו ולא התפוצץ, האם צריך לברך ברכת הגומל.

תשובה: צריך לברך 'הגומל' והנה מכבר הימים היה לנו בזה מו"מ עם גדולי התורה, ולדעת הגר"י בלוי זצ"ל והגר"מ בראנדסארפער זצ"ל אין לברך, ואילו הגר"י פירש זצ"ל ומו"מ הגר"מ הלברשטאם זצ"ל פ' שיברך.

ברם לענ"ה נראה ברור שצריך לברך בברכה, דהרי נפסק בשו"מ (ס"ה רי"ב, סעי' ט) שהני ארבעה דברים לאו דוקא וה"ה שאר סכנות מברך הגומל, ואף שמביא חולקים ומכריע שיברך בלא שו"מ, מ"מ כ' המשנ"ב (שם, ס"ק לב) שהמנהג כדעת הראשונה דמברכים על כל הסכנות וכן מסתבר, ע"ש. וכ"כ בשו"ת הריב"ש (ס"ה שלו) ובשו"ת תשב"ץ (חלק ד, חוט השלישי, אות יא), וא"כ הה"נ בנידו"ה.

ושו"מ רא"י מפורשת מדברי הח"א (כלל סה, דין ד) שכתב וז"ל, אם באו עליו נגבים או שנפל אבן או ברזל סמוך לו אע"פ שהי' בסכנת מיתה אילו נפל עליו, אינו מברך שעשה לי נס, אבל האחרונים הסכימו לברך הגומל עכ"ל וכש"כ הכא שנפל ממש על רכבו שלו ולא רק סמוך.

תרם בחלום עבור ה'מגבית' שבקהילתו
אם צריך לתרום בהקיץ

שאלה: א' מחסידות מסוימת שהכריזו שם על 'מגבית' מיוחדת, והנה בחלומי הוא רואה את עצמו מוסר סכום מסוים לרבו עבור המגבית, האם צריך לתרום גם בהקיץ.
תשובה: צריך לתרום בהקיץ את הסכום המסוים. דהנה כבר נשאל בזה בשו"ת דובב מישרים (חלק ג, ס"ה פה) במי שחלם שעשו מגבית עבור ישיבה והוא תרום סכום מסוים, האם צריך לשלם הסכום גם בהקיץ דהוה כנודר בחלום, והשיב שאינו צריך שהרי כבר שילם, ע"ש. ומדבריו יש לדייק, דדווקא היכא שחלם על העבר שכבר תרום או לא חיישינן לחלומי, אבל אם ~ המשך בעמ' 4

ג. ואשר יראה בזה ע"ד הפלפול, דהנה בעיקר הסוגיא לכאורה איכא למודק טובא, דהכא אמרינן בהדיא, דשמן בפני עצמו הוי מויק, ומשו"ה איצטריכו ל' לאוקמי דאין מברכין עליהו בורא פרי העץ אלא בשותה שמן לרפואה על ידי אניגרון. והנה לעיל מינה לכאורה מבואר בנמרא, דשמן הוי עליויא למיכתא, כמו יין.

דהנה אהא דתנן במתני' דשאני' ברכת היין דמברכין עלה כופה"ג משאר פירות שמכרך עליהן כופה"ע. הקשו בנמרא, מאי שאני' מכל פירות האילן, אילמא משום דאשתני לעלויא אשתני לברכה, והרי שמן דאשתני לעלויא, ולא אשתני לברכה כו', הרי מבואר דנקטינן דשמן מקרי אשתני לעלויא, והכא מסקינן דשמן הוי מויק ולא עליויא למיכתא.

אך אפ"ל דלמסקנת הגמרא שם, באמת קי"ל דשמן לא חשיבא אשתני לעלויא, כיון דמסקינן דמעמא דיון קובע ברכה לעצמו הוא מכיון דהיין משמח וסועד, תו לא בעי לאתויי למעמא דיון אשתני לעלויא, וממילא למסקנא דסוגיין כיון דהשמן אינו סועד, שפיר י"ל דלא חשיבא אשתני לעלויא, ואדרבא מסקינן בנמרא אחר כך שהשמן אווקי מויק ל' בשתיה. ואמנם כן מצאתי בישועות יעקב (ס"ה, רה, אות ג) דנקט כן, ע"ש.

ה. וגראה דנחלקו בזה רבנן קמאי ובתראי, אם למסקנת הגמרא נקטינן דשמן נחשב אישתני לעלויא. דהנה בחידושי הרשב"ץ (בסוגיין) משמע בהדיא דנקט דאף למסקנא קיימינן בהא דשמן אישתני לעלויא, והיינו כיון דהוי לשתיה על ידי אניגרון, דכתב וז"ל, דשמן זית מברכין עליו כפה"ע, ואע"ג דאשתני לעלויא, דהא ע"י אניגרון מעלי לרפואה ומעלי לאכילה, אפ"ל הכי לא אשתני לברכה לברוכי בורא פרי עץ הויית כיון, משום דיון סעיד ליבא, ושמן אע"ג דיון, והא כלהו מילי זייני חוץ מן המים ומן המלח, אפ"ל לא מברכי' עליה ברכת המזון, משום דלא קבעי אינשי סעודתיהו עליה, הכי אמרינן בנמרא, עכ"ל. ומבואר דנקט דגם למסקנא דגמרא נקטינן דשמן חשיבא אישתני למעלויא.

מיהו מלשון רש"י (ה"ף לו ע"א) בהא דפליגי רב יהודה ורב נחמן בברכת קמחא דחייבי, משמע דס"ל דלמסקנא דמילתא נקטינן דלא חשיבא שמן שינוי למעלויא.

דהנה בנמרא שם איתא דא"ל רבא לרב נחמן, לא תפלוג עליה דרב יהודה, דאמר דמברכין על הקמח בורא פרי האדמה, דר' יוחנן ושמואל קיימי כוותיה, דא"ר אמר שמואל וכן א"ר א"ר יוחנן, שמן זית מברכין עליו כופה"ע, אלמא אף על גב דאשתני במלתיה קאי, הכא נמי [קימחא דחייבי] אע"ג דאשתני, במילתיה קאי. ופרש"י בזה"ל, דאשתני [שמן זית] גרע, הואיל ולא אישתני לעלויא מעלייתא, במילתיה קאי, והו"ל ככוסס חטין, עכ"ל. והיינו דקדושת הגמרא הוא מ"ש קמח חטין משמן זית, דאע"ג דאשתני לגרועותא מ"מ מברכין על' כופה"ע, ה"נ יש לברך על הקמח בורא פרי האדמה אע"ג דאשתני לגרועותא. עכ"פ ש"מ דלמסק' נקטינן דשמן לא חשיבא שינוי לעלויא.

ואכן מכאן יצק הישועות יעקב יסוד דבריו דלמסקנת הגמרא לא חשיבא שמן אישתני לעלויא אלא לגרועותא, ע"ש.

ומיהו הנב"י נקט דגם למסקנת הגמרא פשיטא דשמן חשיבא אישתני למעלויא, ובאשר יפה הוכיח כן בספר ברכת האורים שם ממש"כ הצ"ח (בסוגיין קמחא דחייבי), דע"כ קימחא דחייבי הוי אישתני לעלויא, דאל"כ אך מייתי ראיא משמן, דאשתני לעלויא לקמחא דחייבי, אלא ודאי דגם קמחא דחייבי אשתני לעלויא, עכ"ד. ומבואר בהדיא דס"ל דאף למסקנת הגמרא מסקינן דשמן חשיבא אישתני לעלויא.

עכ"פ מבואר הפלוגתא אם גם למסק' הגמ' נקטי' דשמן חשיב אישתני למעלויא, וכמש"נ. ודאתאן להכי יש לבאר פלוגתת הראשונים בזה, והיינו דה"ר יוסף והטור נקטי דבהכי מסקינן דשמן חשיבא אישתני למעלויא, וממילא דחיקא מילתא למימר דכונת הגמ' הוא דאף ע"י אניגרון אין השמן ראוי לשתיה כלל אלא לרפואה, ומשו"ה ס"ל דע"כ בעינן למימר דשפיר ראוי הוא לשתיה לכולם ע"י אניגרון או שאר משקין, ולכן ס"ל דאם רוב הוא שמן מברך עליו ברכתו, כיון שנהנה מהשמן.

אבל הבה"ג והרמב"ם י"ל דס"ל דלמסקנא דגמרא נקטינן דשמן אווקי מויק ליה, ולא חשיבא אישתני למעלויא, אף על ידי אניגרון או שאר משקים, ולכן אין מברכין עליו ברכת כופה"ע אלא כששותה כן לרפואה, דאז מהני ל' השמן לרפואתו.

ו. ולהלכה, פסק השו"ע (ס"ה, רב, סעי' ד) וז"ל, שמן זית אם שתאו כמות שהוא, אינו מברך עליו כלל, משום דאווקי מויק ל' וכו', ואם שתאו מעורב עם מי סילקא (הנקרא אניגרון) שאז אינו מויק [וה"ה עם שאר משקין, כמש"כ המ"ב], אדרבא, הוא מועיל לגרון, אם חושש בגרונו, הוה ל' שמן עיקר, ומברך עליו בורא פרי העץ, ואם אינו מתכוין לרפואה אלא לאכילה, הו"ל אניגרון עיקר, ואינו מברך אלא על האניגרון (שהכל), עכ"ל.

ומבואר בפוסקים דבשותהו לרפואה, אע"ג דהמשקין מרובה על השמן, מברך כופה"ע, כמש"כ המשנ"ב (שם, ס"ק לא), דלא אולינן כאן בתר רוב המשקה, אלא כל דבר שעיקר כוונתו, הוא עיקר לענין הברכה, והשני נפטר בברכתו. מיהו י"ל דאם כוונתו הוא אף לשתית שאר המשקין, מברך על המשקין לבר אם הם רוב, כדנתבאר במשנ"ב (ס"ה, רב, ס"ק ב), ע"ש. עכ"פ מבואר להלכה, דהשותה שמן מעורב במשקין, כל שאין כוונתו לצורך רפואה כלל אלא להנאה ולרווח צמאונו, אינו מברך עליו אלא ברכת שהכל.

והנה לא מיבעיא היכא שהרוב הוא שאר המשקים, פשיטא שמברך שהכל. מיהו היכא שהרוב הוא שמן והמעוט הוא שאר המשקים, הנה לכא' זה תלוי בפלוג' הפוסקים, דהנה במג"א (שם, ס"ק ג) מבואר דיברך שהכל, דשאר משקין עיקר, עיי"ש, אך מדברי הפ"ו (שם, ס"ק ב) [הו"ד במשנ"ב (ס"ק א)] העלה בשו"ע הרב (שם, סעי' י) דאינו מברך כלום, דגם בכך הוי מויק, כיון שהרוב הוא שמן, ולכן מסיק דהוי ספק ברכות להקל, ולא יברך.

ומשו"ה לצאת מידי ספיקא מסקינן להלכה בס"ד, דבשותה שמן מעורב במשקין, שלא לצורך רפואה, אם רוב הוא משאר המשקה, יברך שהכל. ואם רוב הוא מהשמן, [וזה מצוי מאוד כששותים בכף שמן זית מעורב באיזה משקה], ראוי שיברך קודם על איזה דבר שהכל, ולכיון לפמור משקה זה. ומה מאוד נכון לעשות כן שבזה יורווח לו לצאת דעת הרמב"ם (שהובא למעלה) דס"ל דאף על שמן לברו צריך לברך שהכל, כמש"נ.

[ודע כי הכרעת הפוסקים הוא שגם בזמנינו שמוציאים מן השמן החומרים המזיקים, לא השתנה דינו, כמובא בספר שערי הברכה (פרק יח, הע' פח) בשם בעל שבט הלוי, וכן כתב בשו"ת אור לציון (חלק ב, פרק יח, ס"א), ומסיק דעכ"פ הרוצה לשתותו יברך שהכל על דבר אחר ויפמור את השמן, ובלאו הכי, כבר כתב בכה"ת (ס"ק ט) דנכון לעשות כן, כדי לצאת דעת הרמב"ם ז"ל דמברכים על שמן זית לברו שהכל, כמש"נ. ויתירא מוז בשלחן המהודר (סעי' יב) ובברכת הבית (שער ג, סעי' כא) העלו דמי שמטעו משונה ונהנה משתיית שמן, מברך עליו שהכל, ע"ש. ומכל הלין עכ"פ מתחוק התוראה, דבשותה שמן הרבה מעורב בקצת שאר משקה, נכון מאוד לברך על דבר אחר שהכל ולפמור שתייה זו, וכמש"נ.]

נתיבות השי"ם

פנינים יקרים מתוך השיעור בנמרא בסדר 'עמוד היומי'

~ לימוד הלכות מאליהו הנביא זכור לטוב ~

בגמ' ברכות (דף נ' ע"א) מבואר דרבי יוסי למד מאליהו הנביא זכור לטוב שלשה דברים. ולכאורה קשה, הרי תורה לא בשמים היא, וכדאמרינן בגמ' (שבת, דף קח ע"א) דלפיכך אף אם יבוא אלהו ויאמר לנו איסור והיתר אין תלוי בו, עי"ש.

אך כבר יסד לנו בשו"ת חת"ס (חלק ג, סי' צח), דתלוי איך אליהו מתגלה בעוה"י, והיינו שאם הוא מתגלה בצורה של מלאך, אז תורה לאו בשמים היא, אבל כשהוא נתגלה בלבושו [שנשאר כאן בגי'ע התחתון לפני שעלה השמימה] דינו ככל חכם מחכמי התורה שיש ללמוד ממנו הלכה למעשה. וכזה מיישב החת"ס, הא דאיתא בגמ' (ב"מ דף קי"ד ע"ב) שלמדו כמה הלכות מאליהו הנביא, עיי"ש. וראיתי בשיעורי הגרישי"א (שם) דיצא להוכיח מהתוס' רי"ד (שם) דלית ל' ספרת החת"ס. דהנה בגמ' שם איתא, דאשכחיו לאלהו דקאי בבית הקברות, אמר ל' לאו כהן הוא מר, ואיך נכנס לבית הקברות, ואמר לו אליהו, הרי אמר רשב"י קברי עבוי"ם אין מטמאין באוהל. והקשה התור"י הרי בבית הקברות נשמא כשומאת מנע, שהרי בעל כרחו נוגע בקברים, ומודה ר' שמעון שיש לעבוי"ם שומאת מנע, כדא"י ביבמות (דף פא ע"א). ומתוך התור"י, וז"ל, נ"ל דאלהו מלאך הוא וכאזיר הוה קאי, דאוהל איכא, מנע ליבא, עכ"ד. מוכח דאף בחיותו מלאך למדו ממנו הלכות.

ולעני"ד נראה דאין הכרח בזה, דשפיר י"ל דאף כשמגיע בלבושו מ"מ אכתי נשאר כבחינת מלאך, דמצי לעמוד כאזיר, ומ"מ שפיר יש ללמוד ממנו הלכות, מכיון דאתי בלבושו, ואשר בכך נחשב כאחד מחכמי התורה שלמדים ממנו הלכות, ואין סתירה מדברי התור"י לדברי החת"ס מופר.

ואגב דאירינן ממילי דאליהו הנביא, יעוי' דבר מופלא בשו"ת זקני הגה"ק רבי עקיבא יוסף שלעזינגער זצ"ל (חלק ב, סוף סי' קמו) שכתב בזה"ל, אכתוב מה דגמירי אצלי מופמא דאבא הי"ו, דהמגלה עמוקות אשר היה לו גילוי אליהו ז"ל, ופעם אחת נתחלף בתמונתו כי בא שד בתמונה זאת להכשילו, ועיי"ז נעלם אליהו ז"ל, עד שהתענה, וגילה לו אליהו ז"ל דזה סימנו ד'אזיר עור אזיר במתגו אין להם רשות לשמש בו', כנועד המעשה באריות, עכ"ל.

הגאון רבי שאול יהודה פרידמן שליט"א

רב ומו"צ בבית ההוראה

ודומ"צ חסידי סמריקוב, ביתר עילית ת"ו

הגאון רבי נד משה ליכט שליט"א

רב ומו"צ בבית ההוראה

רמת שלמה, ירושלים

שאלה: יש לדון ע"ד שמפו מסוים המיועד למניעת קשקשים, אך אופן ההסרה הוא שבמקום שהקשקשים יצאו לחוץ ע"י המים, הרי הם נדבקים לקרקפת. ויש לדון לענין חציצה, כיון שהקשקשים נדבקים לעור הקרקפת.

תשובה: לכתחילה אין להשתמש בו, די"ל שחוצץ מדרבנן.

ביאור הענין: הנה כיון שכל המשתמש בשמפו זה אינו מקפיד על המצב שמתהווה אחר החציצה, א"כ נהי שהקשקשים נדבקים לעור הקרקפת, אבל זהו לכאורה מיעוט שאינו מקפיד. אולם בכל זאת יש כאן נקודת חידוש, והיינו כיון שבדר"כ כשיש חציצה או צריך להסיר אותה מהגוף, ובנידון זה כיון שמוזים את הדבר החוצץ ממקום אחד בגוף למקום אחר [מהשערות לעור הקרקפת] או אפי' שבמקום השני החציצה גם דבוקה לגוף האדם, אבל אין היא חוצצת, כיון ששם לא מקפיד עליה.

אך יש לדון מהא דק"ל דלכתחילה אין למבול אף בדברים שאין חוצצין כדנפ' ברמ"א (ס' קצה, סעי' א), וא"כ י"ל שחפיפה בשמפו זו הינה חסרון בדין לכתחילה הוה.

והנה ידוע שמדין תורה רובו ומקפיד חוצץ, ורבנן גזרו במיעוט ומקפיד, וגם ברובו ואינו מקפיד. וכן נמי שיש חציצה בשיער, מדכתיב "ורחץ את בשרו במים", ומרבין מ"את בשרו" את המפל לבשרו, והיינו שיער. ונח' הראשונים האם מקום השיער נידון כחלק מהגוף, או דנימא ששיער האדם נידון כמקום בפניו, ואם יש חציצה על רובו הוי רובו שאינו מקפיד, ויש להאריך בזה טובא ואכמ"ל. וא"כ יש לדון, שאם הקשקשים ידבקו לרוב עור הקרקפת, הו"ל רובו שאינו מקפיד וחוצץ. אך זה לא מסתבר שרוב הקרקפת יהי' עם קשקשים מודבקים.

ומאידך גיסא י"ל, שאף אם המציאות היא שיש דיבוק של קשקשים לרוב עור הקרקפת, אפ"ה לא הוי רובו שאינו מקפיד, כיון שזהו דוקא דין בשיער, אבל כאן הרי הדיבוק הוא לעור הקרקפת, שיש לו דין של עור האדם, וא"כ רוב עור הקרקפת הוי מיעוט ביחס לכל עור האדם. אולם יתכן שכלפי טענה זו י"ל שעור הקרקפת נידון כמקום בפניו, כמו שאמרינן כן לגבי השיער, וכפי שנבאר בס"ד.

דהנה האחרונים הקשו דלהני הסוכרים שדנים את השיער בפניו, אמאי אם בשערו כל נימא קשורה בפניו [עיין רש"י (סוכה, דף ו' ע"ב)] חשבו כה"ג שרוב שערו יש בו חציצה, הרי "כיון דנין השערות בפני עצמן א"כ יש לחשוב נמי אורך השערות ולמה יחשב קשר אחד חציצה בכל אורך השיער" [- לשון השפ"א (שם בסוכה)].

ומתוך השפת אמת: "לכן נ"ל דס"ל דחציצה בשיער עיקר הפסול בשרשן אצל הראש, דאין חיוב מבילה בשערות מצד עצמן רק מחמת שהמים אינם יכולים לבוא בראש במקום חיבור השערות, ולהכי צריכות להיות השערות במים, וא"כ כיון דאיכא קשר ביניהם, חשוב חציצה לענין שורש השיער, ולהכי כיון דאיכא קשר לכל שיערה ברוב השערות חשוב חציצה ברוב, וצ"ע מנ"ל הא", עכ"ל.

נמצא, שענין הטבילה שיש בשערות הוא מחמת מקום העור שממנו יוצאות השערות, וא"כ עור מקום השערות נידון בפניו, והדבוק שם הוי רובו שאינו מקפיד, וחוצץ.

ועוד פוסקים קודם הלילה הוא שעתים קודם הלילה חלה הקבלה. ובפרט דרעת הלבוש והנר"א הנ"ל [ועוד פוסקים שקיימי בשימתייהו וכמ"ש לעיל בסימן ר"ג בבה"ל] דפלא המנחה הוא שעה ורביע קודם השקיעה [היינו השקיעה הנראית, וא"כ אם ידליק נרות שעתיים לפני זמן ר"ת, הוא כבר אחרי פלא המנחה לשיטת הגאונים]. אח"כ מצאתי בפמ"ג בענינו שהעתיק ג"כ את דברי המ"א הנ"ל לדינא, עכ"ל בהח"ל. וכן כתב שם בשעה"צ (ס"ק לא), דהנהגים לקבל שבת ב' שעות קודם צאת הכוכבים יפה הם נוהגים, וכן נקט גם במשנ"ב (ס' תקמה, ס"ק מ).

ונראה שגם השו"ע מודה לזה, שכתב (ס' רסא, סעי' ג) וז"ל: "מי שאינו בקי בשיעור זה, ידליק בעוד שהשמש בראש האילנות. ואם הוא יום המעונן, ידליק כשהתרנגולין יושבים על הקורה מבעוד יום. ואם הוא בשדה, שאין שם תרנגולים, ידליק כשהעורבים יושבים מבעוד יום", עכ"ל. ומסתימת לשון השו"ע משמע שמדליק בברכה, וא"כ שאע"פ שלדעת ר"ת עדיין הוא לפני פלא המנחה, מ"מ מדליק בברכה.

והנה כידוע בירושלים עיה"ק נהגו להדליק הנרות בעש"ק 40 דק' קודם שקיעת החמה, ונלאו רבים למצוא מעם למנחה זה. ולפי מה שנתבאר מביאר מעם המנהג, שכן שעתיים לפני צאה"כ דר"ת הוא 48 דק' לפני השקיעה הנראית, ואנשי ירושלים איתרו את זמן ההדלה"ג כ-8 דקות, כי חששו שבמעות יקדימו יותר ויגרם חשש ברכה לבטלה [כי מנהג אבותינו היה כדעת ר"ת, ולדעתו עדיין הוא לפני פלא המנחה, ורק שעתיים לפני הלילה מותר לברך]. ולפי זה אלו המפרסמים קריאות להקדים יותר את זמן הדלקת הנרות גם בירושלים עיה"ק, לא יפה הם עושים, כי לפי מנהג אבותינו הקדום יש בזה חשש ברכה לבטלה וביטול מצות הדלקת נרות שבת.

ומכל הלין נראה, שאדם שלא ידע שיש חשש בדבר והחל להקדים יותר את זמן הדלק"ג, יכול לחזור למנחה וירושלים ואי"צ התרה. וכמב' בשו"ע (יו"ד, ס' ריד, סעי' א) שאלו הנהגים איסור בדברים המתירים מחמת שסוכרים שהם אסורים, לא הוי כאילו קבלום בנדר וא"צ התרה, ועי"ש בש"ד (ס"ק ה), וכ' הרמ"א שהמנהג כדעיה זו.

שאלה: שאלה: מה דין אשה כשרה שראתה מודעת פרסום בעיה"ק ירושלים ת"ו שקראה להקדים את זמן הדלקת הנרות בערב שבת עשר דקות לפני הזמן שמופיע בלוחות השנה, ואכן החלה לנהוג כן, ולא התנתה שעושה זאת 'בלי נדר', ולאחר תקופה מסוימת נוכחה לראות כי הדבר מקשה מאד על תפקוד הבית, וברצונה לחדול ממנהג זה, האם מותר לה לחדול מכך, והאם היא זקוקה לה'תרת נדרים'.

תשובה: יכולה לחזור למנהג ירושלים, ואינה צריכה התרה.

ביאור הענין: הנה לענין הדלקת נרות שבת, אי' בשו"ע (ס' רסג, סעי' ד), לא יקדים למהר להדליקו בעוד היום גדול שאו אינו ניכר שמדליקו לכבוד שבת, וגם לא יאחר. ואם רוצה להדליק נר בעוד היום גדול ולקבל עליו שבת מיד, רשאי כי כיון שמקבל עליו שבת מיד אין זו הקדמה, ובלבד שיהא מפלא המנחה ולמעלה שהוא שעה ורביע קודם הלילה. ומבואר שלפני 'פלא המנחה' או אפשר להדליק נר של שבת, וזמנו כעבור חציו הראשון של זמן 'מנחה קמנה'.

וכידוע לפי דעת הגאונים, יתכף כששקעה החמה מעיינו מתחיל 'בין השמשות', ולאחר י"ג דקות ומחצה כבר זמן צאת הכוכבים. אך לדעת ר"ת 'בין השמשות' מתחיל רק 58.5 דקות אחרי שגלגל החמה נעלם מעיינו ע"י האופק, ורק לאחר י"ג דקות ומחצה נוספים [שהם 72 דק' אחר אחרי השקיעה] או זמן צאת הכוכבים. ולפ"ז פשוט שלדעת ר"ת זמן 'פלא המנחה' הוא מאוחר יותר מאשר לפי שיטת הגאונים.

והנה, בהלכות שבת פסק השו"ע (או"ח, ס' רסא) כשיטת ר"ת, אך בהלכות מילה (יו"ד, ס' רסו, סעי' ט), חזר בו השו"ע וכתב שהדבר בנדר 'ספק'.

והמנהג הקדום של בני אשכנז היה כר"ת אף לקולא, וכמ"ש המנ"א (ס' רלה, ס"ק ג. וס' שלא, ס"ק ב), והגר"ז (ס' שלא, סעי' ה), והחת"ס (או"ח, ס' פ). ובש"ת שבט חלוי (חלק א, ס' מט) צידד שבזמן הב"י גם בארץ ישראל נהגו כר"ת אף לקולא, אך בתקופה שלאחר כך נתפשט המנהג גם אצל בני אשכנז לפרוש ממלאכה בערב שבת לפני השקיעה הנראית, וכפי שכבר כתב בבה"ל (ס' רסא, סעי' ב, ד"ה מתחלה).

אכן בביאור הלכה (ס' רסג, סעי' ד, ד"ה קודם הלילה) מבואר, כי גם לפי דעת ר"ת אפשר להדליק את הנר ולקבל שבת שעתיים קודם הלילה. וז"ל: "ועיין בסימן רס"א במג"א שהביא בשם הב"ה דיש לחוש לדעת הר"א ממיין ולפרוש עצמו ממלאכה שתי שעות קודם הלילה, ומשמע מינה דלא חשש לדעת השו"ע שפסק דלא יקדים יותר משעה ורביע [כוונתו להקשות שהרי השו"ע באו"ח פסק כדעת ר"ת, וא"כ אם ידליק נרות שעתיים קודם הלילה, עדיין הוא לפני פלא המנחה, וברכתו הוי לבטל]. ולמעשה בודאי יש לסמוך על הב"ה והמג"א דיוכל לקבל עליו שבת שתי שעות קודם הלילה, דאף דבסימן זה סתם הרמ"א ולא חלק על המחבר, בסימן רס"א ס"א בהג"ה העתיק שם בשם מהר"ו [שמו שקבל עליו שבת שעה או ב' קודם חשיכה יכול לומר לאינו יהודי להדליק נר ושאר דברים שצריך] עי"ש, משמע דס"ל דעל שתי שעות קודם הלילה חלה הקבלה. ובפרט דרעת הלבוש והנר"א הנ"ל [ועוד פוסקים שקיימי בשימתייהו וכמ"ש לעיל בסימן ר"ג בבה"ל] דפלא המנחה הוא שעה ורביע קודם השקיעה [היינו השקיעה הנראית, וא"כ אם ידליק נרות שעתיים לפני זמן ר"ת, הוא כבר אחרי פלא המנחה לשיטת הגאונים]. אח"כ מצאתי בפמ"ג בענינו שהעתיק ג"כ את דברי המ"א הנ"ל לדינא, עכ"ל בהח"ל. וכן כתב שם בשעה"צ (ס"ק לא), דהנהגים לקבל שבת ב' שעות קודם צאת הכוכבים יפה הם נוהגים, וכן נקט גם במשנ"ב (ס' תקמה, ס"ק מ).

ונראה שגם השו"ע מודה לזה, שכתב (ס' רסא, סעי' ג) וז"ל: "מי שאינו בקי בשיעור זה, ידליק בעוד שהשמש בראש האילנות. ואם הוא יום המעונן, ידליק כשהתרנגולין יושבים על הקורה מבעוד יום. ואם הוא בשדה, שאין שם תרנגולים, ידליק כשהעורבים יושבים מבעוד יום", עכ"ל. ומסתימת לשון השו"ע משמע שמדליק בברכה, וא"כ שאע"פ שלדעת ר"ת עדיין הוא לפני פלא המנחה, מ"מ מדליק בברכה.

והנה כידוע בירושלים עיה"ק נהגו להדליק הנרות בעש"ק 40 דק' קודם שקיעת החמה, ונלאו רבים למצוא מעם למנחה זה. ולפי מה שנתבאר מביאר מעם המנהג, שכן שעתיים לפני צאה"כ דר"ת הוא 48 דק' לפני השקיעה הנראית, ואנשי ירושלים איתרו את זמן ההדלה"ג כ-8 דקות, כי חששו שבמעות יקדימו יותר ויגרם חשש ברכה לבטלה [כי מנהג אבותינו היה כדעת ר"ת, ולדעתו עדיין הוא לפני פלא המנחה, ורק שעתיים לפני הלילה מותר לברך]. ולפי זה אלו המפרסמים קריאות להקדים יותר את זמן הדלקת הנרות גם בירושלים עיה"ק, לא יפה הם עושים, כי לפי מנהג אבותינו הקדום יש בזה חשש ברכה לבטלה וביטול מצות הדלקת נרות שבת.

ומכל הלין נראה, שאדם שלא ידע שיש חשש בדבר והחל להקדים יותר את זמן הדלק"ג, יכול לחזור למנחה וירושלים ואי"צ התרה. וכמב' בשו"ע (יו"ד, ס' ריד, סעי' א) שאלו הנהגים איסור בדברים המתירים מחמת שסוכרים שהם אסורים, לא הוי כאילו קבלום בנדר וא"צ התרה, ועי"ש בש"ד (ס"ק ה), וכ' הרמ"א שהמנהג כדעיה זו.

נתיבות רבותינו

להט הנהגות ושבדות מגדולי הדור זצ"ל

~ תפילה ~

שמעתי ממו"ח מרן הגר"מ הלברשטאם זצ"ל, כי פעם אירע אצל בק"ז רביה"ק מצאנז זי"ע שמיד אחר שסיים לכתוב תשובה ארוכה וסבוכה נכנס לבית המדרש להתפלל תפילת מנחה, ולפליאת כל הנוכחים הסתובב ושב אל חדר קודשו, ולאחר איזה רגעים נכנס שוב לביהמ"ד לתפילת מנחה.

המשב"ק הרב ר' רפאל ז"ל [המכונה 'דער הויכער רפאל'] שאל את רביה"ק זי"ע על הנהגתו זו. השיב הרה"ק מצאנז, שלתפילה צריך להתכונן כראוי, והנה כשנכנסתי בפעם הראשונה לתפילת מנחה ראשי היה תפוס ושקוע בתשובה שכתבתי, ולכן הוצרכתי לצאת אל חדרי ולהתכונן לקראת התפילה, ושוב להיכנס כשהנני מוכן ועומד להתפלל.

~~~~~

בשמחת הבר מצוה של בני הגדול המשפיע הגה"צ רבי יהודה אריה שליט"א, נכח מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, והתעניין אצל כ"ק אדמו"ר מצאנז שליט"א (שהיה אז רב אב"ד קרית צאנז נתני"ל) בשלומו של אביו הרה"ק בעל השפיע חיים זי"ע. ושאלתי אותו אם הוא מכיר אישית את האדמו"ר זצ"ל. וענה, שהיה אצלו פעם אחת עם משלחת של 'טהרת המשפחה', ופעם השנית כשהשתתף במעמד 'חנות הבית' למרכז רפואי צאנז, ואז שמע מהאדמו"ר דרשה מופלאה, כאשר בת"ד סיפר את נס הצלתו מחיים למוות, כאשר באחת ממאורעות המלחמה הנוראה נזל מידו דם רב והיה כפסע בין חיים למוות, ומצא איזה עשב והניחו על הפצע ומכח נס זה עצר את שטף הדם, ועי"ז חזר לתחייה ושב לדרך החיים. והגרש"ז התבטא 'זה הרי מוראדיגע מעשה, נורא נוראות, מאז דרשה זו אני חרד לשלומי ומעתיד לבריאותו.

ואכן, שמעתי מידי"ג הרה"ג ר' אהרן גולדברג שליט"א נכדו המסור של מרן זי"ע, כי הפעם היחידה בחייו שזקיני מרן זי"ע התפלל במנין ב'חדר מדריגות' היה אחר אותו מעמד, ואף בערוב שנותיו כשכבר לא היה בכוחו והציעו לו להביא מנין אל ביתו לא הסכים בשום אופן, ואמר 'בכדי להתפלל, צריך ללכת לבית הכנסת! ורק אז התפלל שלא בביהכ"נ. ומספר ר' אהרן, ששאל את זקיני האם אינו מתחרט על כל הנסיעה לנתניה מאחר שהוצרך להתפלל שלא בביהכ"נ, ענה לו 'הכל היה שוה בכדי לשמוע את סיפור ההצלה שהרבי סיפר בעת, זה הרי מבהיל על הרעיון, אזא מוראדיגע מעשה לא שומעים על יום.

~~~~~

בשנות המ, עם הופעת הלוח הנפלא 'דבר בעתו', עלה הרב המחבר ידי"ג הגאון החסיד רבי מרדכי גנוט שליט"א לקבל את הסכמת מרן המנחת יצחק זצ"ל, וקודם כניסתו אל החדר אמר בהתרגשות פרק תהלים. ושאלתי אותו על מנהג זה, וענה לי, כי מקובל אצלו מצדיקים שקודם כל פעולה שעושים ורוצים שייצליח צריך לומר פרק תהלים בכונה ועי"ז יתקיים הדבר.

נכנסנו למרן זצ"ל, ומרן קיבלו בסבר פנים יפות, התעניין ובידר בכל פרטי הלוח וכו', ובידר בכל לב את המחבר שיזכה להפיץ מעינותיו הוצה ולכות את הרבים, אך משום איזה סיבה נמנע בשעתו מליתן הסכמה בכתב. ותמהות, וכי לדיכין הלכה אותה פרק תהלים שקראם הג"ד מרדכי בהתלהבות!?

והנה, כעבור כמה חודשים, עסק מרן המנחת יצחק זצ"ל בבירור הלכתא כלשהיא, והראיתי לו שבלוח 'דבר בעתו' כבר מביא בשם הרב שצריך לנהוג כך וכך... מרן זצ"ל הקשיב לדברים, וביקש לראות שוב את הלוח, וראו עליו שהוא מתפעל ביותר מהעבודה הנשגבה. כאשר ראיתי שזהו שעת הכושר אמרתי לפניו 'הרי המחבר ביקש מהרב 'הסכמה' לספר... וכעבור איזה רגעים נענה מרן זצ"ל ואמר 'אכן, עברתי בעת שוב על הספר וצריך לכתוב לו א שיינע הסכמה, הוא באמת עשה עבודה נפלאה עד למאול.

ואכן, מרן זצ"ל כתב הסכמה נפלאה (המופיעה בראש הלוח שנת תשמ"ט), כאשר בתוך דבריו הוא מזכיר ש'הנה ראיתי מה שהביא מדבריו ביום א' דחנוכה וכו'". ונוכחנו לראות, כי אין תפילה חוזרת ריקס!

~~~~~

נתיבות ההלכה למעשה

המשך

חלם על העתיד שמתחייב לתרום, אע"פ שראה בחלומי אך שהוא כבר תורם, מ"מ כיון דהוי על העתיד הר"ז דומה לנבואה וחי"ש' שזה הלום אמת, ויש לתרום בחק"ן, ודו"ק. וש"ד ש"כ בשו"ת באר משה (סי' קעד) עי"ש.

ויש לצרף לזה דברי שו"ת חתם סופר (י"ד, סי' רכב) שבמכר דא דלא חיישין לחלומות משום שהלומות הן מהרהורי היום, אך נדרים שאני דכיון שהנדר בהרהור לבו חייב לקיים נדרו, לכן אם נדר בחלומי חוששין שמא היה מהרהורי לבו במשך היום לקבל על עצמו קבלה זו, ולכן צריך התרה על ההסכמה בלב, עי"ש, וא"כ הה"צ לעניינינו, כיון שבחסידות זו עשו עסק גדול מהמנבוא, מסתמא חשב ביום שברצונו לתרום למנבוא זו והוי עיקר חלומי, וא"כ עליו לקיים נדרו.

עו"ל, דכיון שלפי דבריו מסר את הכסף לרבו בחלום, יש להביא עדותו של הרה"ק רבי חנה מקאלאשי"ן זי"ע (רכ"ד חנה, חלק ב, עמ' 6) בשם וקוניו דו"ו הגה"ק משינאווע זי"ע, שאם רואים צורת צדיק בחלום, סימן שהחלום אמת, משום שכוחות זרים יכולים להתלבש בכל דבר זולת ברמות צדיק עכ"ל. וכע"ז כתב בס' צמח דוד להרה"ק רבי דוד מדינב זי"ע (לקושי אמרים, שבת ר"ה אשרי).

~~~~~

הפרשת מעשר לניצול שואה שמצא נכסיו

שאלה: ניצול שואה מצא חלק מרכושו במרתף בפולין, ושאלתו בפיו האם צריך להפריש מהם מעשר.

תשובה: צריך להפריש מעשר כספים. דהנה מצינו חידוש לבעל ההפלאה (כתובות, דף נ"א) שאם השקיע אדם כספו בעסק והפסיד ושוב הרויח צריך לתת מעשר מהכל, ואינו מנכה מה שהפסיד תחילה, דאיתו כסף כבר היה אבד, ומה שחזר והרויח כולו הוי רווח חדש, עי"ש. וא"כ נראה דכיון שהתיימש מלמציא נכסיו הו"ל כוונתו של ים שאפילו צווח שאינו מתיימש הוי יאוש, וא"כ צריך לחזור ולעשר.

וכעין סברא זו כתב בשו"ת מנחת יצחק (חלק ה, סי' סג) שנשאל על מי שמצא כתב יד לאחר המלחמה אם צריך להחזירו ליורשים, וכתב דמדינא א"צ להחזיר הוי כאבידה ששטפה נהר, וכוודאי באופן זה שנתיימשו אפילו מהחיים ר"ל ומכל שכן שנתיימשו מרכושם, עכ"ל. ולפ"ד י"ל דאף לענין מעשר, כיון שהתיימש מלמוציא חייב לעשר כמי שזוכה לראשונה בנכסים.

מרכז תורה והוראה יד הרמ"ה

רחוב הרב ז'ולטי 4 רמת שלמה ~ טל': 02-5715727

זמני קבלת קהל

בוקר: 8:30-9:15 ~ צהריים: 13:15-14:15
ערב: 18:45-19:45

בשעות הנ"ל, מענה טלפוני בטל': 02-5715727

מרכז תורה והוראה יד הרמ"ה

רחוב הרב ז'ולטי 4 רמת שלמה ~ טל': 02-5715727

זמני השיעורים

ימות החול:

שיעור בגמרא: 19:45 ~ שיעור הלכה: 20:15

שב"ק אחה"צ: חצי שעה קודם זמן הדלקה"נ

נדבת ידידנו הנערץ
הרב שמעון קורייץ שליט"א
רמת שלמה ירושלים

~ לרגל שמחת נישואי בנו ני"ז ~
ולברכה והצלחה

נדבת ידידנו הנגיד הנכבד
הרה"ג ר' יעקב שפירא שליט"א
ברוקלין נ.י.

לעיניו נשמת הגאון הצדיק בעל 'הבני ציון'
רבי דוד בהגה"צ רבי מנחם בן ציון שפירא זצ"ל
נלב"ע י"ד שבט תשל"ב

מרכז תורה והוראה יד הרמ"ה

רחוב הרב ז'ולטי 4 רמת שלמה ~ טל': 02-5715727

שיעורים בהל' טהרה מפי רבני בית ההוראה

הגאון רבי רחמים יודי שליט"א
כימי שני, בביהכ"נ 'המרכז' יחד כהנמן, בשעה 18:15
הגאון רבי אלחנן ברונר שליט"א
כימי חמישי, בבית מדרשינו, בשעה 20:30